

УДК 342.9

*М. І. Соф'їн**кандидат юридичних наук, докторант
Науково-дослідного інституту публічного права***ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ЮРИДИЧНИХ ГАРАНТІЙ ЗДІЙСНЕННЯ
ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

Постановка проблеми. На сьогоднішній день не викликає сумніву, що Українській державі, як ніколи потрібна виважена, ефективна, а головне результативна фіскальна політика, результатом якої буде поліпшення економічних показників в державі та покращення рівня добробуту всього населення України. Разом із тим слід пам'ятати, що політика взагалі – це комплексне явище, котре включає в себе як практичну діяльність людини у певному напрямку, так і теоретичну роботу. Однак, на нашу думку, політика перш за все представляє собою цілеспрямовану управлінську діяльність держави (в особі її органів державної влади, політичних партій, тощо), яка спрямована на досягнення добробуту населення, вона представляє сукупність елементів, що знаходяться у постійній взаємодії та доповнюють одне одного. І фіскальна політика держави у цьому контексті не є виключенням. Разом із тим, для ефективної фіскальної політики, особливо за умов євроінтеграційних процесів які відбуваються в Україні, особливого значення набуває створення гарантій для здійснення відповідної діяльності, що в свою чергу зробить останню більш реальною та практично-значущою.

Стан дослідження. Окремі проблемні аспекти здійснення фіскальної політики в Україні у своїх наукових дослідженнях розглядали: О.Я. Бойко, О.В. В'язовиченко, С.М. Мошович, Л.Е. Соколовський, Н.В. Дацій, В.М. Мельник, В.М. Опарін, М.М. Фельдгольц, І.І. Вініченко, А.Л. Бикова, А.В. Лобза, В.І. Коротун, А.В. Гарбієвська-Руденко, Л.А. Задорожня, Н.Л. Ковтунович, М.О. Лепеха, та багато інших. Однак, незважаючи на чималу кількість наукових розробок, в юридичній літературі відсутні комплексні дослідження присвячені юридичним гарантіям здійснення фіскальної політики в Україні в умовах Євроінтеграції, що беззаперечно є суттєвою прогалиною як на теоретичному, так і на практичному рівнях.

Саме тому метою статті є: визначити сутність юридичних гарантій здійснення фіскальної політики в Україні в умовах Євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу. Починаючи наукове дослідження слід вказати, що в науковій літературі існує чимала кількість підходів щодо визначення поняття «гарантії», однак при цьому єдиного бачення щодо його розуміння так сформовано і не було. Так, у «Великій радянській енциклопедії» термін «гарантія» є самостійним

способом забезпечення виконання зобов'язань соціалістичних організацій. Необхідність установлення такої правової форми як гарантія пояснюється тим, що інші способи забезпечення зобов'язань (неустойка, застава, задаток і порука) не можуть бути використані для деяких зобов'язань [1, с. 346]. Д. Локк писав, що гарантії – це основна мета держави, саме держава є гарантом прав і свобод людини. Закон закріплює за кожною особою його права та свободи і через регулювання взаємовідносин людей не дозволяє їх порушувати. Але при цьому він визначає роль закону як гаранта тільки через призму використання чи застосування сили покарання [2, с. 50-51].

За В.В. Копейчиковим гарантії – це відповідні умови й засоби, що сприяють реалізації кожною людиною і громадянином прав, свобод і обов'язків, закріплених Конституцією України. Безпосередньо юридичні гарантії правник визначив як державно-правові засоби, що забезпечують здійснення та охорону прав, свобод і обов'язків людини і громадянина [3, с. 234-235]. А.С. Мордовец вказує, що гарантії – це система соціально-економічних, політичних, моральних, юридичних, організаційних передумов, умов, засобів і способів, що створюють рівні можливості особистості для здійснення своїх прав, свобод і інтересів. Поняття гарантій базується на основних принципах, вироблених людством: гуманізмі, справедливості, законності, доцільності, рівноправності й ін. По своїй сутності гарантії є система умов, що забезпечують задоволення інтересів людини. Їх основною функцією є виконання зобов'язань державою й іншими суб'єктами в сфері реалізації прав особистості [4, с. 171]. В іншій науковій праці вчений доводить, що гарантії – це соціально-політичне та юридичне явище, яке характеризується трьома аспектами: 1) пізнавальний, який дозволяє розкрити предметні теоретичні знання про об'єкт їх впливу, отримати практичні знання про соціальну і правову політику держави; 2) ідеологічний, який використовується політичною владою як засіб пропаганди демократичних ідей всередині країни та за її межами; 3) практичний, що визнається як інструментарій юриспруденції, передумова задоволення соціальних благ особи [5, с. 275].

О.В. Зайчук та Н.М. Оніщенко зазначають, що важливим засобом захисту прав та свобод людини є гарантії. Вони є системою норм, принципів та

вимог, які забезпечують процес дотримання прав та законних інтересів людини. Призначенням гарантій є забезпечення найсприятливіших умов для реалізації конституційно закріпленого статусу людини. Таким чином, гарантії є засобом, що забезпечує перехід від передбачених конституцією можливостей до реальної дійсності [6]. Дослідники акцентують увагу на тому, що ефективність гарантій залежить від рівня розвитку загально-правових принципів, стану економіки, рівня розвитку демократичних інститутів, реальності політичної системи суспільства, наявності системи досконалих законів у державі, ефективності механізмів реалізації законоположень, ступеня правової свідомості, правової культури населення, узгодженості інтересів населення та суспільства в цілому і наявності вискоефективного органу конституційного контролю. Звідси правники роблять висновок, що гарантії являють собою систему узгоджених факторів, що забезпечують фактичну реалізацію та всебічну охорону прав і свобод людини [6; 7]. А.В. Міцкевич під юридичними гарантіями прав громадян розуміє порядок діяльності державних органів і установ, громадських організацій, що спрямована на попередження і прискання посягань на права громадян, на відновлення цих прав і притягнення винних за їх порушення до відповідальності [8, с. 28].

Говорячи про гарантії в контексті дотримання прав та свобод людини і громадянина слід вказати точку зору К.Г. Волинка. Науковець пише, що гарантії прав і свобод особи – це юридичні засоби забезпечення повного, неухильного і безперешкодного здійснення кожним своїх прав і свобод, охорони прав і свобод від можливих протиправних посягань і їх захисту від будь-яких незаконних порушень. Зазвичай, відмічає вчений, під гарантіями розуміють також певні фактори або різноманітні умови забезпечення прав і свобод особи. Проте фактори та умови самі по собі не належать до гарантій, вони виступають лише як загальні передумови забезпечення прав і свобод особи [9]. Таким чином, підсумовує К.Г. Волинка, під гарантіями прав і свобод особи слід розуміти сукупність конкретних засобів, що носять юридичний, загальнообов'язковий характер, завдяки яким можливе всебічне забезпечення ефективного здійснення, охорони і захисту прав і свобод особи. Варто погодитись із позицією автора про те, що головне призначення гарантій прав і свобод особи полягає у забезпеченні всім і кожному рівних правових можливостей для набуття, реалізації, охорони і захисту прав і свобод. Вони покликані забезпечити найсприятливіші умови, в атмосфері яких записаний у Конституції і законах правовий статус особи і насамперед її права і свободи стали б фактичним становищем кожної людини і громадянина. Гарантування прав і свобод особи як най-

важливіший чинник їх реального і ефективного забезпечення неможливий без певних передумов – як загальних, так і спеціальних, нормативних [9].

В.М. Скобелкіна пише, що юридичні гарантії – це єдина система правових засобів, за допомогою яких держава разом з громадськими організаціями забезпечують реальне здійснення прав громадян. Складові частини цієї системи перебувають у тісній взаємодії одна з одною. Одна група гарантій доповнює іншу. Лише за умови взаємопов'язаних дій усіх юридичних гарантій можливе здійснення всебічного захисту прав працівників, і, насамперед, права на працю [10, с. 5]. М.А. Вербицька відзначає, що юридичні гарантії – це система правових норм, що визначають умови і порядок реалізації прав і свобод громадян, а також засоби їх охорони і захисту. До найбільш ключових ознак даної наукової категорії вчена відносить: об'єктивізація в нормах права, передбачені законом правові засоби реального забезпечення охоронюваного інтересу, обумовленість державно-правовим режимом, взаємозв'язок правових норм і заснованих на них процесуальних дій суб'єктів тієї чи іншої функції. Нерозривний зв'язок статусу особи і її юридичних гарантій не викликає сумнівів. Правовий статус особи без правових гарантій, які забезпечують її реалізацію її прав, свобод, обов'язків, охороняють їх від порушень, неможливо розглядати як реальний, оскільки він буде носити, скоріше формальний характер [11].

Л.О. Єсіпова гарантію визначає як встановлений законом або домовленістю сторін забезпечувальний засіб майнового (грошового) характеру, що існує у вигляді акцесорного грошового зобов'язання, яке не залежить від долі основного зобов'язання та забезпечує захист майнового інтересу кредитора у випадку несправності боржника відповідно до умов наданого гарантійного зобов'язання [12, с. 9]. До характерних ознак юридичних гарантій вчена відносить [12, с. 9]: 1) яких-небудь обмежень за видами зобов'язань, які можуть забезпечуватися гарантією, законодавство не встановлює. Гарантією можуть бути забезпечені будь-які зобов'язання – як ті, що виникли, так і ті, що мають з'явитися в майбутньому. Як правовий спосіб забезпечення зобов'язання, гарантія відрізняється від інших способів забезпечення зобов'язань своєю незалежністю від основного зобов'язання; 2) гарантія не є мірою відповідальності боржника. Разом із тим вчинення боржником (принципалом) цивільного правопорушення перед кредитором (бенефіціаром) за основним зобов'язанням і наступне виконання гарантійного зобов'язання (шляхом регресної вимоги гаранта) можуть призвести до додаткових майнових втрат у боржника (принципала); 3) внаслідок гарантії додатково до сторін основного зобов'язання з'являється третя особа – гарант, який дає зобов'я-

зання сплатити грошову суму при пред'явленні бенефіціаром письмової вимоги про її сплату і тим самим зміцнює основне зобов'язання, гарантуючи його належне виконання; 4) гарантія не пов'язана з попереднім виділенням майна, однак через економічну вагомість особи гаранта та принцип незалежності гарантії від основного зобов'язання вона є не менш ефективним способом забезпечення зобов'язання, аніж, наприклад, завдаток чи застава; 5) використання гарантії: а) приводить до появи акцесорного зобов'язання (у широкому його розумінні); б) припускає можливість настання майнових наслідків; в) має майнові наслідки тільки в разі порушення боржником основного зобов'язання; г) до порушення зобов'язання проявляє себе наданням кредиторів впевненості в тому, що порушення зобов'язанім не призведе до зменшення його майнової сфери [12, с. 9].

В контексті обраної нами проблематики варто вказати точку зору К.В. Муравйова, який до ключових ознак гарантії реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань відносить такі: 1) виходять від держави і є за своєю сутністю державно-владними зобов'язаннями, перш за все, перед суспільством взагалі та його окремими членами зокрема, а також тими суб'єктами, на які покладаються завдання і функції щодо безпосереднього здійснення (втілення) державної політики у сфері виконання покарань. Державна природа гарантії обумовлена тим, що вона (тобто держава) є єдиним суб'єктом суспільного життя, який володіє достатньою кількістю ресурсів, необхідних для запровадження та підтримки якісних і стабільних умов реалізації досліджуваної політики; 2) за своєю формою більшість гарантії, принаймні найважливіші з них, є юридичними, тобто вони закріплюються (формалізуються) на рівні відповідних нормативно-правових актів. При цьому зміст цих гарантії може бути як суто юридичним, так і іншого характеру: політичного, соціального-економічного, культурного тощо; 3) характер та зміст гарантії свідчать про рівень демократизації держави і суспільства, відображають стан їх політико-правового, соціально-економічного та культурно-духовного розвитку. Вони (гарантії) вказують на те, які суспільні цінності є пріоритетними для держави під час реалізації нею відповідної політики; 4) гарантії мають конкретне цільове призначення. Тобто вони не є абстрактними, порожніми, мало корисними деклараціями про наміри, а відображають певне коло та зміст умов і засобів, що запроваджуються задля підтримки у належному стані тих чи інших сфер, аспектів суспільно-державного життя [13, с. 25].

Висновок. Завершуючи представлене наукове дослідження слід відзначити, що під гарантіями здійснення фіскальної політики в Україні в умовах Євроінтеграції слід розуміти сукупність зако-

нодавчо визначених інструментів та засобів, які використовує держава для задля забезпечення ефективної реалізації фіскальної політики в умовах Європейської інтеграції. Крім того, в контексті визначеної в роботі проблематики гарантії передбачають створення організаційно-правових основ для досягнення кінцевої мети фіскальної політики. А відтак, виходячи із зазначеного вище, до гарантії здійснення фіскальної політики в Україні в умовах Євроінтеграції, на нашу думку слід віднести: 1) гарантії пов'язані із створенням законодавства, норми якого спрямовані на регулювання та упорядкування правовідносин у цій сфері; 2) організаційні гарантії, які пов'язані із забезпеченням ефективної роботи суб'єктів, що уповноважені реалізовувати фіскальну політику (включає фінансове, матеріально-технічне та кадрове забезпечення); 3) соціальні гарантії; 4) здійснення контролю.

Література

1. Большая советская энциклопедия В 30 т. – М.: Сов. Энцикл., -Т.6. 1971. – 624с.
2. Локк Д. Избранные философские произведения. В 2-х т. [Вступит. статья М.С. Нарского, с. 5–54] – М.: Соцэкгиз, 1960. – Т.2. – 532 с.
3. Правознавство: підручник для студ. вищих навч. закладів / ред.: В. В. Копейчиков, А. М. Колодій. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 752 с.
4. Теория государства и права: [учеб. / под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько]. – М.: Юристъ, 2001. – 776 с.
5. Теория государства и права : курс лекций / [под ред. Н. И. Матузова, А. В. Малько]. – М.: Юристъ, 1997. – 672 с.
6. Теория держави і права. Академічний курс: Підручник / За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.
7. Муравйов К. В. Проблеми реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань [Текст]: монографія / К. В. Муравйов; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. – Київ: Леся, 2016. – 411 с.
8. Мицкевич А.В. О гарантиях прав и свобод советских граждан в общенародном социалистическом государстве // Советское государство и право. – 1963. – № 8. – 24–33.
9. Волинка К. Г. В Теория держави і права: Навч. посіб. –К.: МАУП, 2003. – 240 с. – Бібліогр.: с. 229–232.
10. Скобелкин В. Н. Расширение гарантий права на труд / В. Н. Скобелкин // Советское государство и право. – 1971. – № 31. – С. 5.
11. Вербицкая М. А. Гарантии реализации прав участников производства по делам об административных правонарушениях / М. А. Вербицкая // Сборник научных трудов юридического факультета СевКав-ГУ. – Ставрополь, 2005. – Вып. 7. – С. 78–82.
12. Єсіпова Л.О. Гарантія у цивільному праві: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Одеса, 2006. 20 с.
13. Муравйов К.В. Адміністративно-правове забезпечення реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань [Текст]: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Муравйов Кирило Володимирович; Межрегіон. акад. упр. персоналом. – Київ, 2017. – 36 с.

Анотація

Соф'їн М. І. До проблеми визначення поняття юридичних гарантій здійснення фіскальної політики в Україні в умовах Євроінтеграції. – Стаття.

У статті досліджено теоретичні підходи щодо таких термінів, як: «гарантії» та «юридичні гарантії», на основі чого запропоновано авторське визначення поняття «юридичних гарантій здійснення фіскальної політики в Україні в умовах Євроінтеграції». Обґрунтовано, що ключовими гарантіями здійснення фіскальної політики є: 1) гарантії пов'язані із створенням законодавства, норми якого спрямовані на регулювання та упорядкування правовідносин у цій сфері; 2) організаційні гарантії, які пов'язані із забезпеченням ефективної роботи суб'єктів, що уповноважені реалізовувати фіскальну політику (включає фінансове, матеріально-технічне та кадрове забезпечення); 3) соціальні гарантії; 4) здійснення контролю.

Ключові слова: гарантії, юридичні гарантії, фіскальна політика, Європейська інтеграція, інструменти, засоби.

Аннотация

Софьин М. И. К проблеме определения понятия юридических гарантий осуществления фискальной политики в Украине в условиях евроинтеграции. – Статья.

В статье исследованы теоретические подходы к таким терминам, как «гарантии» и «юридические гарантии», на основе чего предложено авторское определение понятия «юридических гарантий осуществления фискальной политики в Украине в условиях евроинте-

грации». Обосновано, что ключевыми гарантиями осуществления фискальной политики являются: 1) гарантии связанные с созданием законодательства, нормы которого направлены на регулирование и упорядочение правоотношений в этой сфере; 2) организационные гарантии, связанные с обеспечением эффективной работы субъектов, уполномоченных реализовывать фискальную политику (включает финансовое, материально-техническое и кадровое обеспечение); 3) социальные гарантии; 4) осуществление контроля.

Ключевые слова: гарантии, юридические гарантии, фискальная политика, Европейская интеграция, инструменты, средства.

Summary

Sofin M. I. To the problem of definition of legal guarantees of fiscal policy implementation in Ukraine in the conditions of Eurointegration. – Article.

The article analyzes theoretical approaches to such terms as: "guarantees" and "legal guarantees", which is based on the author's definition of "legal guarantees of implementation of fiscal policy in Ukraine in the conditions of Eurointegration". It is substantiated that the key guarantees of the implementation of fiscal policy are: 1) guarantees related to the creation of legislation, the rules of which are aimed at regulating and streamlining legal relations in this area; 2) organizational guarantees that are related to ensuring effective work of the entities authorized to implement fiscal policy (including financial, logistical and personnel support); 3) social guarantees; 4) exercise control.

Key words: guarantees, legal guarantees, fiscal policy, European integration, tools, tools.